

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
ІНН ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра трудового, екологічного та аграрного права

МОРОЗ Г.В.

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО (ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ)**

Івано-Франківськ, 2024

Рекомендовано до друку Вченою радою НН Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 27.09.2024 р.)

Мороз Г. В. Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Земельне право» для студентів денної форми навчання / Г. В. Мороз. – Івано-Франківськ : НН Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2024.

Посібник розроблений на основі навчального плану НН Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначений для забезпечення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Земельне право» для студентів денної форми навчання. В посібнику викладені: загальні методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни, програма навчальної дисципліни, теми, що винесені на самостійне вивчення, які включають перелік питань, короткі методичні рекомендації до кожної теми, контрольні питання для перевірки знань студентів та завдання реферативного характеру. Пропонується також загальний список рекомендованої літератури, включаючи перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідне коло земельних відносин.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

Загальні положення

Земельне право - одна з провідних галузей української системи права. Як галузь правової науки земельне право базується на відповідній галузі земельного законодавства, яке, в свою чергу, відображає процес економічної, аграрної та земельної політики держави. Навчальна дисципліна «Земельне право України» спрямована на закріплення у студентів необхідних юридичних знань з теорії земельного права, формування навиків практичного їх застосування, розуміння необхідності виваженої юридичної кваліфікації форм реалізації та захисту земельних прав, а також прав власників та користувачів інших природних об'єктів та їх ресурсів.

Навчальний курс структурно побудований відповідно до методологічних і методичних засад вивчення земельного права та з урахуванням потреб правозастосовчої практики з тим, щоб сформувані у студентів сталі теоретичні знання та сприяти оволодінню навиками практичного застосування земельно-правових норм до конкретних життєвих обставин, допомогти зорієнтуватися в різноманітті наукових концепцій щодо права власності на землю, реалізації та захисту земельних прав суб'єктів, охорони земель, а також у значному обсязі нормативно-правових актів, які регулюють земельні відносини.

Самостійне місце у цьому курсі займають питання, пов'язані з правовим забезпеченням земельної реформи та приватизації земель з урахуванням правових моделей передачі земель у приватну та комунальну власність, процедур щодо набуття та придбання у власність землі фізичними та юридичними особами.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні

- знати:
 - ✓ проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері земельних відносин;
 - ✓ діюче земельне законодавство;
 - ✓ основні поняття, терміни і категорії відповідної галузі права;
 - ✓ правовий режим охорони і раціонального використання землі та інших природних об'єктів
- вміти:
 - ✓ аналізувати і порівнювати норми земельного законодавства;
 - ✓ тлумачити і застосовувати чинне земельне законодавство;
 - ✓ узагальнювати земельно-правову практику та робити відповідні висновки;
 - ✓ давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані з використанням і охороною землі та інших природних ресурсів.

Дане видання орієнтоване на забезпечення вивчення нормативного курсу «Земельне право» з урахуванням сучасних вимог Болонської Декларації з питань вищої освіти, спрямованих на перегляд і зміну усталених підходів до вивчення Земельного права, застосування нових методик у викладанні Земельного права за кредитно-модульною системою, а також на сприяння організації самостійної роботи студентів при вивченні даного курсу.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Земельне право в системі права України

Поняття, предмет і система земельного права. Місце і роль земельного права України в національній правовій системі. Методи правового регулювання земельних відносин. Функції земельного права. Принципи земельного права. Джерела земельного права: загальна характеристика. Співвідношення земельного права з природноресурсовим та іншими галузями права. Основні етапи, стан і тенденції розвитку земельного права України. Розвиток науки земельного права.

Тема 2. Історія розвитку земельного права України

Об'єктивні і суб'єктивні передумови формування земельного права України. Земельно-правові відносини на території України в період феодалізму до скасування кріпосного права в 1861 р. Пореформений період другої половини XIX – початку XX сторіччя. Регулювання земельних відносин часів УНР. Розвиток земельного права за часів СРСР (післяреволюційний період, період колективізації, особливості земельно-правового регулювання під час Великої Вітчизняної війни). Розвиток земельного законодавства після прийняття Основ земельного законодавства СРСР 1968 року. Земельна реформа і розвиток земельного права України після 1991 року: загальні положення.

Тема 3. Земельні правовідносини в Україні

Поняття, особливості та види земельних правовідносин. Об'єктний склад земельних правовідносин. Земля як об'єкт права власності Українського народу. Суб'єкти земельних правовідносин. Зміст земельних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.

Тема 4. Джерела земельного права

Поняття та особливості джерел земельного права України. Класифікація джерел земельного права. Конституція України як системоутворююче джерело земельного права. Закони як джерела земельного права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела земельного права. Міжнародно-правові акти та договори в системі джерел земельного права України. Нормативні акти Конституційного Суду України в системі джерел земельного права України. Узагальнення судової практики в системі джерел земельного права України. Адаптація земельного законодавства України до права Європейського Союзу.

Тема 5. Правові засади управління в галузі використання і охорони земель

Поняття та зміст управління у галузі використання та охорони земель. Система і повноваження органів управління у галузі використання та охорони земель. Особливості окремих управлінських функцій в галузі використання та охорони земель. Моніторинг земель: поняття, правові форми, види, порядок здійснення та юридичне значення. Контроль за додержанням законодавства у сфері використання та охорони земель. Ведення державного земельного кадастру як

функція управління у галузі використання і охорони земель. Державна реєстрація земельної ділянки та прав на неї як складова державного земельного кадастру. Землеустрій: поняття, правові форми, види, порядок здійснення. Юридичне значення ведення землеустрою. Планування використання земель. Встановлення та зміна цільового призначення земельної ділянки. Встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних утворень. Нормування і стандартизація у галузі використання та охорони земель. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель. Відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва.

Тема 6. Право власності на землю

Поняття, основні ознаки та зміст права власності на землю. Конституційні засади права власності на землю. Суб'єкти та об'єкти права власності на землю. Земля як специфічний об'єкт права власності. Право власності на землю Українського народу. Право власності на землю громадян та юридичних осіб. Право власності на землю територіальних громад. Право власності на землю держави. Підстави та порядок виникнення та припинення права власності на землю. Набуття права власності на земельні ділянки за цивільно-правовими угодами. Особливості права спільної власності на землю. Право спільної часткової власності на землю. Право спільної сумісної власності на землю. Права та обов'язки власників земельних ділянок.

Тема 7. Земельна реформа в Україні

Поняття земельної реформи та її значення. Етапи реформування земельних відносин. Фактори негативного впливу на правове забезпечення земельної реформи в Україні. Земельні реформи в історії України.

Тема 8. Правове регулювання приватизації земель

Поняття, основні риси та юридична природа приватизації земель. Суб'єкти, об'єкти та форми приватизації земель. Характеристика правових моделей приватизації земель. Приватизація земельних ділянок із земель запасу та земельних ділянок наданих раніше у користування громадянам. Приватизація земельних ділянок юридичними особами (садівницькими товариствами, житлово-будівельними та гаражно-будівельними кооперативами, об'єднаннями співвласників житлових будинків). Особливості приватизації земельних ділянок для ведення фермерського господарства. Юридичні гарантії здійснення приватизації земель.

Тема 9. Право землекористування та його види

Поняття і принципи права землекористування. Класифікація права землекористування. Право загального землекористування: поняття, об'єкти, суб'єкти та зміст. Право постійного землекористування. Суб'єкти та об'єкти права постійного землекористування. Підстави і порядок виникнення та припинення права постійного землекористування. Поняття та юридичні ознаки оренди землі. Права та обов'язки орендодавців та орендарів. Підстави виникнення, зміни та припинення орендних земельних відносин. Право концесійного землекористування. Права та обов'язки землекористувачів.

Тема 10. Обмеження прав на землю

Інститут обмежень прав на землю: загальна характеристика. Поняття, істотні ознаки та функції обмежень прав на землю. Класифікація обмежень прав на землю. Порядок встановлення обмежень прав на земельні ділянки: загальні положення. Характеристика окремих видів обмежень прав на землю в Україні. Загальні та спеціальні нормативні обмеження прав на землю. Обтяження земельних ділянок: поняття, види. Земельний сервітут як окремий різновид обтяжень прав на землю: поняття, види. Підстави та порядок встановлення та припинення земельних сервітутів. Емфітевзис та суперфіцій як обтяження права користування земельною ділянкою. Дотримання вимог добросусідства при здійсненні права власності на землю. Підтримання та відновлення меж земельних ділянок. Обмеження, які виникають у зв'язку зі встановленням зон з особливими умовами землекористування.

Тема 11. Гарантії прав на землю в Україні

Поняття, особливості та система гарантій прав на землю в Україні. Конституційні гарантії прав на землю. Захист прав на землю: способи та особливості. Правове забезпечення відшкодуванням збитків землевласникам та землекористувачам. Умови і порядок відшкодуванням збитків власникам землі та землекористувачам. Поняття, особливості та основні види земельних спорів. Судове вирішення земельних спорів. Особливості позасудового вирішення земельних спорів.

Тема 12. Правова охорона земель.

Законодавче забезпечення правової охорони земель в Україні. Поняття, принципи, завдання та зміст охорони земель. Функції правової охорони земель в Україні. Особливості правової охорони ґрунтів. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів.

Тема 13. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності. Особливості окремих видів юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Тема 14. Правове регулювання використання та охорони земель сільськогосподарського призначення

Склад та цільове призначення земель України. Поняття правового режиму земель України. Визначення та склад земель сільськогосподарського призначення. Суть та значення принципу пріоритетності земель сільськогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування та загальна характеристика їх правового статусу.

Тема 15. Правовий режим земель житлової та громадської забудови

Поняття та склад земель житлової та громадської забудови. Правові форми використання земель житлової та громадської забудови. Підстави набуття права на земельну ділянку житлової та громадської забудови. Правові засади управління в сфері використання і охорони земель житлової та громадської забудови. Система і повноваження органів управління в сфері використання і охорони земель житлової та громадської забудови.

Тема 16. Особливості правового режиму земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення

Поняття, склад та використання земель природно-заповідного призначення. Землі іншого природоохоронного призначення та їх використання. Землі оздоровчого призначення. Визначення, склад та використання земель рекреаційного призначення. Склад та використання земель історично-культурного призначення.

Тема 17. Землі лісогосподарського призначення

Визначення та склад земель лісогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення. Правові форми використання земель лісогосподарського призначення.

Тема 18. Правовий режим земель водного фонду

Поняття та функціональне призначення земель водного фонду. Склад земель водного фонду. Права на землі водного фонду.

Тема 19. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення

Загальна характеристика правового режиму земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Правовий режим земель промисловості. Правове регулювання використання земель транспорту. Склад і використання земель зв'язку та енергетики. Правовий режим земель, наданих для потреб оборони. Правовий режим земель «іншого призначення».

Завдання для самостійної роботи студентів

Тема 1. Історія розвитку земельного права України

1. Об'єктивні і суб'єктивні передумови формування земельного права України.
2. Земельно-правові відносини на території України в період феодалізму до скасування кріпосного права в 1861 р.
3. Пореформений період другої половини ХІХ – початку ХХ сторіччя. Регулювання земельних відносин часів УНР.
4. Розвиток земельного права за часів СРСР (післяреволюційний період, період колективізації, особливості земельно-правового регулювання під час Великої Вітчизняної війни).
5. Розвиток земельного законодавства після прийняття Основ земельного законодавства СРСР 1968 року.
6. Земельна реформа і розвиток земельного права України після 1991 року: загальні положення.

Питання щодо використання землі в Україні в різні історичні епохи мало важливе значення як для самих українців, так і для іноземних держав, до складу яких входила Україна на правах колонії. Взагалі, загальновідомою є істина, що вивчення історичного досвіду у будь-якому контексті дозволяє краще зрозуміти сутність багатьох процесів, що відбуваються сьогодні. Це стосується, звичайно, і розвитку правового регулювання земельних відносин, які без перебільшення можна назвати особливо значимими в системі суспільних відносин взагалі. Відтак, опрацювання даної теми дозволить студентам на базі вивчення історичних коренів становлення даної галузі виявити і зрозуміти позитивні та негативні аспекти сучасного стану нормативного забезпечення земельно-правових відносин.

Контрольні питання:

1. Окресліть соціально-економічні та екологічні передумови розвитку земельного права.
2. Виділіть історичні етапи становлення та розвитку земельного права і здійсніть коротку характеристику відповідного історичного періоду.
3. Назвіть негативні аспекти реформування земельних відносин періоду 1990-2001 р.р.

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Земельний устрій за результати реформи за 1861 року.
2. Столипінська аграрна реформа та її значення для України.
3. Регулювання земельних відносин часів УНР
4. Земельне право в період 1941-1945 р.р.
5. Земельна реформа в Україні в сучасний період.

Тема 2. Земельні правовідносини в Україні

1. Поняття, особливості та види земельних правовідносин.
2. Об'єктний склад земельних правовідносин. Земля як об'єкт права власності Українського народу.
3. Суб'єкти земельних правовідносин.
4. Зміст земельних правовідносин.
5. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.

Щоб стати предметом самостійної галузі права, певні однорідні відносини повинні мати специфіку, яка відрізняла б їх від суспільних відносин, що регулюються нормами інших галузей права. Земельні відносини як самостійний вид суспільних відносин мають специфіку, обумовлену специфікою їх об'єкта — землі. В ході опрацювання теоретичного матеріалу до даної теми студенти повинні з'ясувати сутнісні характеристики земельних правовідносин, їх зміст, об'єктний та суб'єктний склад. Важливо також дослідити законодавчі підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.

Контрольні питання:

1. Класифікація земельних правовідносин.
2. Визначте особливості земельних правовідносин.
3. Яка специфіка суб'єктного складу земельних відносин?
4. Як співвідносяться акти земельного та природноресурсного законодавства у випадку їх колізійності при регулювання земельних відносин?

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Земля як об'єкт відносин власності Українського народу.
2. Договірні підстави виникнення земельних правовідносин.
3. Характеристика земельно-процесуальних відносин.
4. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні.

Тема 3. Джерела земельного права

1. Поняття та особливості джерел земельного права України.
2. Класифікація джерел земельного права.
3. Конституція України як системоутворююче джерело земельного права.
4. Закони як джерела земельного права.
5. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела земельного права.
6. Міжнародно-правові акти та договори в системі джерел земельного права України.
7. Нормативні акти Конституційного Суду України в системі джерел земельного права України.
8. Узагальнення судової практики в системі джерел земельного права України. Адаптація земельного законодавства України до права Європейського Союзу.

Для земельно-правових норм характерна формальна визначеність – вони знаходять свої зовнішнє закріплення, фіксацію в певних джерелах. Різноманітні за своєю природою джерела земельного права перебувають між собою у нерозривному взаємозв'язку і утворюють систему джерел цієї галузі. Важливою особливістю джерел земельного права є необхідність їхньої адаптації до вимог Європейського Співтовариства, ураховуючи при цьому пріоритет у забезпеченні територіального верховенства України, гарантій права власності Українського народу на землю та національної безпеки держави. Власне, при опрацюванні даної теми студентам слід звернути увагу на аспект поглиблення співробітництва з ЄС як важливий елемент зміцнення стабільності та безпеки на Європейському континенті, стимулювання проведення внутрішніх економічних і політичних реформ, сприяння суспільному прогресу та розбудові соціально-орієнтованої економіки України.

Контрольні питання:

1. Сформулюйте поняття норм земельного права України та визначте їхні особливості порівняно з іншими соціальними нормами.
2. Сформулюйте поняття, визначте загальні та особливі риси джерел земельного права України.
3. Які особливості міжнародно-правових актів у системі джерел земельного права?
4. Визначте поняття та напрямки адаптації земельного законодавства України до законодавства і права Європейського Союзу.

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Конституційні основи земельного права і їх значення для розвитку земельного законодавства.
2. Земельний кодекс України як головний кодифікований акт галузі.
3. Законодавство Європейського Союзу у сфері регулювання земельних відносин.
4. Роль і значення актів Конституційного Суду України в системі джерел земельного права України.

Тема 4. Правові засади управління в галузі використання і охорони земель

1. Поняття та зміст управління у галузі використання та охорони земель.
2. Система і повноваження органів управління у галузі використання та охорони земель.
3. Моніторинг земель: поняття, правові форми, види, порядок здійснення та юридичне значення.
4. Контроль за додержанням законодавства у сфері використання та охорони земель.
5. Ведення державного земельного кадастру як функція управління у галузі використання і охорони земель.
6. Державна реєстрація земельної ділянки та прав на неї як складова державного земельного кадастру.

7. Землеустрій: поняття, правові форми, види, порядок здійснення.
8. Юридичне значення ведення землеустрою.
9. Планування використання земель.
10. Встановлення та зміна цільового призначення земельної ділянки.
Встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних утворень.
11. Нормування і стандартизація у галузі використання та охорони земель.
Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.
Відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва.

Визначальною ознакою, за якою управління в даній галузі виділяється як самостійний різновид, є особливості землі, яка визнана Конституцією України основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, та виконує, при цьому, як екологічну, так і виробничу та соціально-економічну функції. У зв'язку із застосуванням ринкових механізмів регулювання земельних відносин відбулися істотні зміни у методах (формах) управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів, а відтак це має вплив на особливості його змісту, тобто відповідні управлінські функції, сутність яких потрібно ґрунтовно з'ясувати в ході вивчення даної теми.

Контрольні питання:

1. Визначте особливості державного управління у галузі використання та охорони земель.
2. Правові форми державного контролю за використанням та охороною земель.
3. У чому полягає юридичне значення моніторингу земель?
4. Перелічіть повноваження Держгеокадастру.
5. У чому полягає юридична природа межкування земель?
6. Охарактеризуйте процедуру реєстрації земельних ділянок (як складової державного земельного кадастру).

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Проблеми впровадження державного земельного кадастру в Україні.
2. Правове забезпечення землеустрою в Україні.
3. Процедура зміни цільового використання земельних ділянок.
4. Нормування і стандартизація у сфері використання та охорони земель.
5. Правове регулювання державного управління в зарубіжних країнах.
6. Законодавчі новели щодо реєстрації прав на земельну ділянку.
7. Державний земельний банк як основний чинник становлення і розвитку обігу земель в Україні
8. Правове регулювання вирішення земельних спорів.

Тема 5. Правова охорона земель

1. Законодавче забезпечення правової охорони земель в Україні.
2. Поняття, принципи, завдання та зміст охорони земель.

3. Функції правової охорони земель в Україні.
4. Особливості правової охорони ґрунтів.
5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів.

Зважаючи на те, що земля є важливим природним та матеріальним ресурсом, який відіграє роль основного засобу виробництва і предмета праці в сільському господарстві та є просторовим базисом для розвитку інших галузей економіки, особливо важливо в зв'язку з цим говорити про засоби (шляхи) забезпечення раціонального та екологічно виваженого використання землі. Вся система заходів у галузі охорони земель спрямована на забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів та їх природних і набутих якостей. Зміст таких землеохоронних заходів слід з'ясувати при вивченні даної теми.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте зміст заходів охорони земель, визначених Земельним кодексом України.
2. Назвіть шляхи (способи) досягнення раціонального землекористування.
3. Визначте особливості режиму і порядку використання техногенно забруднених земель.
4. Який порядок проведення консервації земель?
5. Які функції правової охорони земель?

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Міжнародно-правові вимоги щодо охорони земель.
2. Проблеми законодавчої охорони ґрунтів.
3. Правове забезпечення запобігання деградації земель сільськогосподарського призначення.
4. Правове регулювання меліорації земель.
5. Кримінально-правова охорона земель від забруднення та псування.

Тема 6. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

1. Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Особливості окремих видів юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Юридична відповідальність у земельному праві України спрямована на захист існуючого земельного правопорядку від протиправних посягань та стимулювання правомірної поведінки суб'єктів земельних правовідносин. Ст.211 Земельного кодексу України передбачено такі види юридичної

відповідальності: цивільна, адміністративна та кримінальна. За порушення норм даної галузі можуть бути застосовані також заходи дисциплінарної відповідальності. У доктрині земельного права останнім часом усе більше уваги приділяється особливостям земельно-правової відповідальності (як сукупності норм про склад земельних правопорушень, про заходи державного примусу специфічного характеру тощо), сутність якої слід дослідити в ході опрацювання даної теми.

Контрольні питання:

1. Дайте загальну характеристику особливостям юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
2. Сформулюйте поняття земельного правопорушення, визначте його склад та види.
3. Дайте визначення поняття «самовільне зайняття земельної ділянки» згідно чинного законодавства.
4. Як співвідноситься майнова та цивільно-правова відповідальність за земельні правопорушення?
5. Назвіть склади злочинів в земельно-правовій сфері, за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Європейський досвід правового регулювання охорони ґрунтів.
2. Самовільне зайняття земельних ділянок: теоретичний та практичний аспекти.
3. Земельно-правова відповідальність: поняття, підстави, порядок притягнення.
4. Особливості кримінальної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Тема 7. Особливості правового режиму земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення

1. Поняття, склад та використання земель природно-заповідного призначення.
2. Землі іншого природоохоронного призначення та їх використання.
3. Землі оздоровчого призначення.
4. Визначення, склад та використання земель рекреаційного призначення.
5. Склад та використання земель історично-культурного призначення.

Землі природоохоронного призначення – це особлива комплексна категорія земель, яка має пріоритетне соціально-екологічне значення. За чинним Земельним кодексом України (с.ст.43-46) правовий режим земель природоохоронного призначення за об'єктним складом і функціональним використанням може бути поділений на два види: а) правовий режим земель природно-заповідного фонду України; б) правовий режим земель іншого природоохоронного призначення. Основне цільове призначення цієї категорії

земель – це збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу. Правовий режим цих земель має складний характер, визначений як земельним, так і екологічним законодавством. В ході вивчення матеріалу слід з'ясувати сутнісні юридичні ознаки цих земель, їх види та особливості використання.

Контрольні питання:

1. Який склад і види земель природоохоронного призначення визначено законодавством?
2. Назвіть основні нормативно-правові акти, якими визначено правовий режим земель природоохоронного призначення.
3. У яких формах здійснюється використання земель природоохоронного призначення?
4. Які особливості управління землями природоохоронного призначення?
5. Які особливості правової охорони земель природоохоронного призначення?
6. Що таке правовий режим земель природоохоронного призначення?

Підготовка реферативного матеріалу:

1. Особливості правової охорони земель природоохоронного призначення.
2. Правові форми використання природно-заповідного фонду України.
3. Правий режим земель оздоровчого призначення.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО**

1. Поняття та предмет земельного права.
2. Поняття, суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин.
3. Підстави виникнення, зміни чи припинення земельних правовідносин.
4. Система земельного права.
5. Методи регулювання земельних відносин.
6. Принципи земельного права.
7. Джерела земельного права.
8. Співвідношення земельного права з природноресурсовим та іншими галузями права.
9. Становлення і розвиток земельного права в Україні.
10. Характерні риси землі як природного ресурсу.
11. Функції землі як об'єкта правових відносин.
12. Загальна характеристика та правові форми плати за землю.
13. Конституційні засади права власності на землю.
14. Право власності на землю: поняття та зміст.
15. Форми права власності на землю.
16. Право приватної власності на землю.
17. Право комунальної власності на землю.
18. Право власності на землю держави.
19. Право власності на землю іноземних громадян, іноземних юридичних осіб

та іноземних держав.

20.Право спільної власності на землю: поняття, види.

21.Спільна сумісна власність на земельну ділянку.

22.Права та обов'язки власників земельних ділянок.

23.Підстави виникнення права власності на землю.

24.Підстави припинення права власності на землю.

25.Відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб.

26.Набуття права на земельну ділянку за давністю користування.

27.Земельна реформа в Україні: поняття, завдання, етапи проведення.

28.Спільні та відмінні риси земельної та аграрної реформи.

29.Поняття та форми приватизації земель.

30.Суб'єкти та об'єкти приватизації земель.

31.Юридичні гарантії приватизації земель.

32.Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами.

33.Норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам.

34.Особливості приватизації земельних ділянок для ведення фермерського господарства.

35.Поняття, види та принципи права землекористування.

36.Право постійного землекористування: поняття, суб'єкти, об'єкти.

37.Порядок надання земельних ділянок у постійне користування.

38.Поняття та юридичні ознаки оренди землі.

39.Істотні умови договору оренди землі.

40.Форми орендної плати за землю.

41.Порядок передачі земельних ділянок в оренду.

42.Право концесійного землекористування.

43.Права та обов'язки землекористувачів.

44.Розмежуйте право постійного користування землею та право орендного землекористування.

45.Підстави припинення права користування земельною ділянкою.

46.Поняття та класифікація обмежень прав на землю.

47.Поняття і зміст добросусідства в земельному праві.

48.Поняття та види земельних сервітутів.

49.Види права земельного сервітуту

50.Підстави виникнення та припинення дії земельних сервітутів.

51.Емфітевзис та суперфіцій: поняття, загальна характеристика.

52.Правовий режим зон, які підлягають спеціальній охороні.

53.Як співвідносяться поняття «обмеження» та «обтяження» прав на землю?

54.Чи припиняються встановлені обмеження при переході права власності на земельну ділянку. Відповідь обґрунтуйте.

55.Гарантії прав на землю: поняття, види.

56.Способи захисту прав на земельні ділянки: загальна характеристика.

57.Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: підстави та порядок.

58.Склад та цільове призначення земель України.

59.Які категорії земельних спорів підвідомчі виключно судам?

60. Порядок розгляду земельних спорів органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.
61. Поняття та зміст управління у галузі використання та охорони земель.
62. Функції управління в галузі використання та охорони земель: поняття, види.
63. Система органів управління у галузі використання та охорони земель.
64. Повноваження Державного агенства України із земельних ресурсів.
65. Моніторинг земель: поняття, порядок здійснення.
66. Контроль за використанням та охороною земель: поняття, види.
67. Громадський контроль за використанням та охороною земель
68. Складові державного земельного кадастру.
69. Державна реєстрація земельних ділянок.
70. Землеустрій: поняття, суб'єкти, об'єкти та зміст.
71. Організація та порядок здійснення землеустрою.
72. Назвіть склад Комісії з розгляду питань, пов'язаних з погодженням документації із землеустрою.
73. Дайте визначення державної землепорядної експертизи.
74. Планування використання земель: поняття, завдання, форми.
75. Встановлення та зміна цільового призначення земельної ділянки.
76. Встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних утворень.
77. Продаж земельних ділянок на конкурентних засадах.
78. Зміст економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.
79. Відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва
80. В чому різниця між відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам?
81. Вкажіть підстави звільнення від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва.
82. Суть та значення принципу пріоритетності земель с/г призначення.
83. Визначення та склад земель с/г призначення.
84. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
85. Для яких цілей землі с/г призначення передаються у власність чи надаються у користування?
86. Яким документом посвідчується право власності на земельну ділянку?
87. Поняття та склад та ознаки земель житлової та громадської забудови.
88. Дайте визначення містобудівної документації.
89. Складові містобудівної документації.
90. Особливості правового режиму окремих земель житлової та громадської забудови.
91. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду
92. Дайте визначення земель оздоровчого призначення.
93. Визначення та склад земель рекреаційного призначення.
94. Склад земель історико-культурного призначення.
95. Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення.

- 96.Склад земель водного фонду.
97. Особливості правового режиму земель водного фонду.
- 98.Правовий режим земель промисловості.
- 99.Землі транспорту: види, правовий режим.
- 100.Правовий режим земель зв'язку та енергетичної системи.
- 101.Правовий режим земель оборони.
- 102.Що є основою для відновлення меж земельної ділянки?
103. З якого моменту виникає право на земельну ділянку?
- 104.Чи можливе збільшення площі земельних ділянок, що безоплатно передаються громадянину для ведення особистого селянського господарства? Відповідь обґрунтуйте.
- 105.Поняття, завдання та зміст охорони земель.
- 106.Дайте визначення рекультивації земель.
- 107.Дайте визначення поняття «техногенно забруднені землі».
- 108.Консервація сільськогосподарських угідь.
- 109.Яка специфіка суб'єктного складу земельних відносин?
- 110.Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства: загальна характеристика.
- 111.Термін дії заборони на відчуження земель сільськогосподарського призначення.
- 112.Види грошової оцінки земель.
- 113.Дати визначення та співвіднести між собою поняття «земля», «землі», «земельні ділянка».
114. Розмежуйте право орендного та концесійного землекористування.
- 115.Види та загальна характеристика цивільно-правових договорів щодо земельних ділянок.
- 116.Дайте визначення земельних торгів.
- 117.Особливості спадкування земельних ділянок.
- 118.Нормування і стандартизація у сфері використання та охорони земель.
- 119.Державний контроль за використанням та охороною земель.
- 120.Дайте визначення державного земельного кадастру.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного та І.І. Каракаша. – Вид. 2, перероб. і доп. – К.: Істина, 2009.
2. Мірошниченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України, 3-тє видання, змінене і доповнене. – К.: Алерта, 2011. Земельне право України: Підручник / М. В. Шульга (кер. авт. кол.), Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; За ред. М. В. Шульги. — К.: Юрінком Інтер, 2004.
3. Мірошниченко А. М. Земельне право України: підручник. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ: Алерта, 2013
4. Багай Н.О. Розвиток законодавства України про охорону земель: проблеми і перспективи // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції «Забезпечення екологічної безпеки – обов'язок Української держави» (Івано-Франківськ, 24-25 вересня 2004 року). – Івано-Франківськ, 2004. - С.137-142.
5. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: Монографія. – Юрінком Інтер, 2006.
6. Заєць О.І. Правові аспекти земельної реформи в Україні: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006.
7. Ільницька Н.В. Оренда земель сільськогосподарського призначення: правові аспекти: Автореф. дис.канд. юрид. наук: 12.00.06 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - Київ, 2001.
8. Костяшкін І.О. Право загального землекористування громадян // Автореф. дис.канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005.
9. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Науково-навчальний посібник // За ред. доктора юрид. наук, проф. Н.І.Титової. – Львів: ПАІС, 2005.
10. Бусуйок Д.В. Правове регулювання обмежень прав на землю в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Нац. академія наук України, Ін-т держави і права імені В.М. Корецького. – К., 2005.
11. Кулинич П.Ф. Право добросусідства за земельним законодавством України // Земельне право України. – 2006. - № 1. - С. 25-33.
12. Вівчаренко О.А. Гарантії права власності на землю в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Національна академія наук України, Ін-т держави і права ім В.М. Корецького. – К., 2005.
13. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: Монографія. – Юрінком Інтер, 2006.

14. Титова Н. І. Новий Земельний кодекс України: позитивні та негативні аспекти // Право України. – 2002. – № 4. – С. 70-76.
15. Книш В. В. Принципи земельного права України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.06 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2006. – 20 с.
16. Гуменюк В.І.; Паліюк В.П. Земельна реформа: правові аспекти. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2005.
17. Шульга М.В. Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах: Автореферат докт. дис. – Харків, 1998.
18. Арнаут А.Г. Земельна реформа в Україні та Румунії: порівняльний аналіз законодавства. – Автореф. дис. ... 12.00.06. – К., 2007. – 16 с.
19. Голованюк А.Й. Правовий режим земель природно-заповідного фонду: Автореферат дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Київ, 2008. – 19 с.
20. Бевз О.В. Проблеми поєднання приватних та публічних методів регулювання права власності на земельні ділянки // Поєднання публічно-правових та приватно-правових механізмів регулювання господарських відносин: Матер. всеукр. наук.-практ. конфер. (19-20 жовтня 2007 року, м. Івано-Франківськ). – м. Івано-Франківськ: ВОНР та РВД ПЮІ ЛьвДУВС, 2007. – С. 210-214.
21. Петлюк Ю.С. Правовий режим земель оздоровчого призначення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 [Електронний ресурс] / Ю.С. Петлюк; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - К., 2009.
22. Коваленко Т. Роль правового звичаю в забезпеченні ефективності правового регулювання земельних відносин / Т.Коваленко // Право України. – 2010. - № 2. – С.135-142.
23. Кулинич П. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення як об'єкти правового обігу / П. Кулинич // Право України. – 2010. - № 5. –С.115-122.
24. Санніков Д. В.Правовий режим земельних ділянок для садівництва громадян : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 "Земельне право" ; "Аграр. право" ; "Еколог. право" ; "Природоресурсне право" / СанніковДмитро Валерійович ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. - Х., 2009. - 19 с.
25. Мироненко І. В. Зміст та межі здійснення права приватної власності на землю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Мироненко І. В. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2008. - 19 с.
26. Годованюк А. Й.Правовий режим земель природно-заповідного фонду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Годованюк А. Й. ; КНУ ім. Т. Шевченка. - К., 2008. - 19 с.
27. Бондар В.В. Правовий режим земель міжнародних автомобільних транспортних коридорів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Бондар В. В. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2008. - 19 с.

28. Черкаська Н.В. Обмеження прав на земельні ділянки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 "Земельне право"; " Аграрне право"; " Екологічне право"; " Природоресурсне право" / Черкаська Наталя Вікторівна ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. - Х., 2008. - 20 с.
29. Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Оверковська Т.К. ; КНУ ім. Т. Шевченка. - К., 2008. - 20 с.
30. Яніцький В. П. Порядок набуття права власності на земельну ділянку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / В.П. Яніцький ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 2007. - 18 с.
31. Ковальський Д. В. Земельно-процесуальні правовідносини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук.12.00.06 / Д.В.Ковальський ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - Х., 2006. - 20 с.
32. Люта І. Я. Реформування земельних відносин та формування ринку землі : автореф. дис. ... канд. екон. наук.08.07.02 / І.Я. Люта ; Львівський держ. аграр. ун-т . - Л., 2006. - 20 с.
33. Лисанець О. С. Земельно-правові засади городництва громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / О.С. Лисанець ; Нац. юридична акад. України ім. Я.Мудрого. - Х., 2006. - 20 с.
34. Сидор В. Д. Правові засади застави земельних ділянок сільськогосподарського призначення в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.06 / В.Д. Сидор ; НАН України Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К, 2005. - 20 с.
35. Мірошніченко А.М. Нормування як засіб правового регулювання земельних відносин: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.06 / А.М. Мірошніченко ; Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2004.
36. Черкаська Н.В. Обмеження прав на земельні ділянки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 / Н.В. Черкаська. – Донецьк, 2009.
37. Вівчаренко О.А. Правова охорона земель в Україні: [Монографія] / О.А. Вівчаренко. – К.: Юрінком Інтер, 2010.
38. Мірошніченко А.М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні [Монографія] / Мірошніченко А.М. // Ін-т законодавства Верховної Ради України. - 2-ге вид., перероб. и доп. - К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. Київ: ЛОГОС, 2011.
39. Гальчинська Н. Ю. Правовий режим земель промислових зон в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. академ. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2011.
40. Сидор В.Д. Земельне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку [Монографія] / В.Д. Сидор – К.: Вид-тво «Юридична думка», 2011.
41. Пейчев К.П. Науково-практичний коментар до Закону України "Про оренду землі" / К. П. Пейчев. – Х. : Фактор, 2012.
42. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин в Україні: монографія / Київ: вид.-поліграф. центр «Київський

університет»; Юрінком Інтер, 2013.

43. Дивоняк І. Я. Правовий режим використання та охорони земель енергетики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування. Київ, 2014.

44. Актуальні проблеми соціального права. Еволюція правового регулювання аграрних, земельних та екологічних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18 листоп. 2016 р.) / за заг. ред. П. Д. Пилипенка. Львів, 2016.

45. Костяшкін І.О. Правове забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні : Монографія / І.О. Костяшкін. – Хмельницький університет управління та права, 2016.

46. Земельне право України [текст] : навч. посібн. / А. І. Ріпенко, О. М. Пашенко. — Київ : ВД «Дакор», 2016. - 236 с.
<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/865/1/Земельне%20право%202016.pdf>

47. Земельне право України : навчальний посібник / [І. І. Каракаш, В. Д. Сидор, Т. Є. Харитоновна та ін.] ; за ред. І. І. Каракаша, і Т. Є. Харитоновної. - Вид. 2-ге, переробл. і допов. - Одеса :Юридична література, 2017. - 588 с.

48. Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія / Т. О. Коваленко. – Київ: Правова єдність, 2017.

49. Земельне право України (у схемах) : навч. посіб. / О. М. Шуміло ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017.
http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/584/Zemelne%20pravo%20Ukrainy_u%20skhemakh_Navchalnyi%20posibnyk_Shumilo%20OM_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

50. Бусуйок Д. В. Правове регулювання управлінських та сервісних відносин у сфері використання та охорони земель: проблеми теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017.

51. Каракаш І. І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси: монографія / І. І. Каракаш. – Одеса: Юрид. літ., 2017.

52. Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія / Т. О. Коваленко. – Київ: Правова єдність, 2017.

53. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні: колективна моногр./ відп. ред. Т.Є. Харитоновна, І.І. Каракаш. Одеса: Видавничий дім «Гельветика» 2018. 721 с.

54. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

55. Земельне право: посіб. для підготовки до іспиту / М.В. Шульга, В.І. Гордєєв, Д.В. Санніков. Харків: Право, 2019. 278 с.

56. Земельне право : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2023. 592 с

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf

ЗАКОНОДАВСТВО:

1. Конституція України.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003.
5. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010.
6. Закон України «Про оренду землі» від 6.10. 1998.
7. Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.2000.
8. Закон України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 5.06. 2003.
9. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003.
10. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003.
11. Закон України «Про використання земель оборони» від 27.11.2003.
12. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003.
13. Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003.
14. Закон України «Про державну експертизу землепорядної документації» від 17. 06.2004.
15. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009.
16. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».
17. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.02.2010.
18. Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 9.07.2010.
19. Закон України «Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів» від 17.02 2011.
20. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011.
21. Закон України «Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах» від 17.03.2011.
22. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011.
23. Закон України від 18 лютого 2016 року «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо проведення земельних торгів».
24. Закон України від 10 липня 2018 року № 2498-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні».
25. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2018 р. № 710 «Про внесення змін до Порядку ведення Державного земельного кадастру».
26. Закон України від 31 березня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення».

27. Закон України 12 травня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану».